

nellä voisi olla sähköisessä demokratioissa aloite- ja äänioikeus? Entä mikä olisi niiden suhde perinteiseen parlamentaariseen järjestelmään? Voisiko sen toteuttaminen perustua, kuten *Pericles*-verkossa korostetaan, yhteisölliseen organisoitumiseen, toisin sanoen, elektronisten äänestyspaikkojen järjestämiseen?

Ja lopuksi: Kuka maksaa elektronisen demokratian toteuttamisen? Vastaus on yksinkertainen: verkon ja sen toiminnan rahoitus tapahtuu samoilla periaatteilla kuin julkisten palvelujen rahoitus tähänkin asti. Ajatuksenahan on, että kansalaisten itsehallinto vahvistuu ja sitä myötä hallintokulut, eli byrokraatian pyörittämiseen käytetyt varat, vähentyvät. Julkisia varoja ja kohdennetaan uudelleen, ja yksityisille sisällöntuottajille (kuten televisioyhtiöille) ja verkkooperaattoreille (kuten puhelin- ja kaapeliyhtiöille) annetaan jo nykyisinkin Suomessa lakiin sisältyvät velvoitteet edistää demokratian toteuttamista.

HANNU NIEMINEN

Infoähkyä tietoyhteiskunnan harhapysäkillä

Jussi T. Koski:
INFOÄHKY

ja muita kirjoituksia oppimisesta, organisaatioista ja tietoyhteiskunnasta.

Jyväskylä ja Helsinki:

Gummerus. 1998. 225 s.

Rauno Seppänen (toim.):
TIETOYHTEISKUNNAN HARHA.

Kuopio: Kustannusosakeyhtiö

Puijo, 1999. 212 s.

Päivi Eriksson & Marja Vehviläinen (toim.):
TIETOYHTEISKUNTA SEISAKKEELLA.

Teknologia, strategiat ja

paikalliset tulkinnot.

Jyväskylä: SoPhi 1999. 231 s.

Teoksista kaksi ensin mainittua ovat otteeltaan keveämpää tietoa ja polemiikkikirjallisuutta. Kolmas teos on luonteeltaan tieteellisempi.

Kasvatustieteilijä Jussi T. Kosken lanseeraama uudissana "infoähky" on saanut kiitosta nasevuudesta. Informaation tulvaa ja liikatarjontaa metaforisoidaan tässä siis vaihteeksi ruoansulatushäiriön termein. Kirja lankeaa sikäli otolliseen maaperään, että itse kukin informaatiotyöntekijä tunnistaa heti itsessään infoähkyn oireet.

Kosken mukaan informaation tuotanto lisääntyy kiihtyvällä nopeudella. Viimeksi kuluneen 30 vuoden kuluessa on tuotettu enemmän informaatiota kuin 5000 edeltävän vuoden aikana. Maailmassa julkaistaan päivittäin 1000 uutta kirjaa. *The New York Timesin* numero sisältää enemmän informaatiota kuin keskiverito 1600-luvun eurooppalainen kohtasi koko elämänsä aikana. Informaation määrän sanotaan kaksinkertaistuvan noin 2.5 vuoden välein. Tieteellisen informaationkin määrä kaksinkertaistuu joka 12. vuosi.

Koski lainaa uutistoimisto Reutersin vuonna 1996 julkaisemaa raporttia "Dying for Information", jossa kuvataan informaation ylitarjontaa yritysmaailmassa. Yli 1300:n yritysjohtajan haastattelu osoitti, että heistä 41 prosenttia piti työympäristöään hyvin stressaavana ja katsoi kärsivänsä informaatiopaineen aiheuttamista sairauksista. Johtajista 60 prosenttia katsoi olevansa liian väsynyt vapaa-ajan harrastuksiin ja suunnitelleen sama määrä näki ihmismuutensa kärsivän informaatiotulvan vuoksi. Eräsikin johtaja totesi: "Että voiko informaation ylitarjonta vaikuttaa kotielämäni? Mihin kotielämäni?"

Brittipsykologi David Lewis on puhunut informaatiouupumus-oireyhtymästä, joka vaivaa erityisesti informaatiota paljon käsitteleviä asiantuntijoita ja johtajia. Tämä uupumus ilmenee yleisenä ahdistuksena, ärtyvyytenä, avuttomuuden tunteena ja fyysisenä oirehtimisena. Perimmältään tässä on kyse siitä että suorituskyvyllään rajalliseksi tuomittu ihminen

yrittää hallita äärettömyyksiin kasvavaa viestien paljoutta.

Infoähkyn ennaltaehkäisyksi Koski mainitsee ensinnäkin informaatiota seuloivat älykkäät ohjelmat, agentit. Toiseksi ähkyä ehkäisee se, että rajoitutaan hakemaan vain kulloisenkin tehtävän kannalta relevanttia tietoa mikä edellyttää omanlaisia rajoituksen taitojaan. Kolmanneksi oppimisen pitäisi olla laadukasta eli pitäisi mm. osata yleistää ja kritisoida oppimaansa. Tämän neuvon kohdalla tulee mieleen Walter Lippmannin stereotyypin käsite ja se kuinka erityisesti toimittajat käyttävät stereotyyppisiä asioiden nopeaan luokittamiseen: Jaha, taas noita X:sien jorinoita, jotka kyllä tiedetään!

Neljänneksi pitää laatia lukemisdieetti eikä ahmia mitä tahansa. Paras dieetti on Russell Parkezilla, joka lukee vain sanomalehden kuolinilmoitukset varmistuakseen siitä, ettei ole kuollut. Viidenenä yhteiskunnallisena ähkyn eston keinona Koski viittaa opetusministeriön raporttiin, jossa edellytetään tieteellisen tiedon tuottajilta korkeaa tiedon jalostusastetta ja meta-analyysointilaidintaa: laajoista aineistoista tislataan se olennainen julkisuuteen. Raportti rohkaisee erityisesti humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen alan tutkijoita journalistiseen ja popularisoivaan tutkijuuteen.

Kuudenneksi pitäisi rauhoittaa, keskittyä ja pysäyttää kiireen oranpyörä. Tämä on helpommin sanottu kuin tehty. Jatkuvan kiireen ilmapiirissä luovuus ei kuitenkaan kukoista, ja juuri luovuuttahan tuotantoelämä vaatii. Kosken kuvaukset luovan ihmisen perusominaisuuksista ovat mielenkiintoisia. Luovat henkilöt ovat samanaikaisesti älykkäitä ja naiiveja, leikkisiä ja kurinalaisia, fantisoivia ja realistisia, tradition tuntijoita ja sen kumoajia, psykologisesti sekä maskulinisia että feminiinisiä.

Kosken infoähkyä koskeva puhetapa johtaa ajattelemaan esim. työelämää turhan informaatiokeskeisesti. Ehkäpä arkinen käsite "kiire" voisi yhtä hyvin kuvata nykyistä elämänmuotoa, jossa aika-yksikköä kohden on tehtävää enemmän kuin millään ehtii teh-

Rauno Seppänen (toim.)

dä. Ihmisistä puristetaan kilpailutaloudessa enemmän tehoa irti.

Me länsimaiset ihmiset ostimme korkean elintasonme kalliisti painamalla töitä niska-hartiavaivaisina aamuhämärästä iltamyöhään. Antropologi Marshall Sahlins kuvannut kuinka Afrikan bushmannit selviävät koko päivän työstä parissa tunnissa ja loppu-aika vietetäänkin sitten raitioissa rupattelussa.

Kosken kirja itsessään on varsin helposti sulava, eikä aiheuta juurikaan infoähkyä.

Tietoyhteiskunnan harhaa

Jo kirjan nimi kertoo, että nyt on luvassa kriittisiä näkökulmia tietoyhteiskuntaan, eikä vain viralisen kaanonin mukaisia taloudellisteknokraattisia strategiapuheita. Eikä lukija tässä odotuksessa petykään. Ihan terveellistä vastapainoa ainaiselle hymistelylle.

Kirjan artikkeleiden kirjoittajia ovat Rauno Seppänen (Tietoyhteiskunta –ihminen kateissa), Helena Tapper (Tietoyhteiskunta ja kansalainen), Sirkku Hellsten (Informaatioyhteiskunta, tieto ja demokratia), Jorma Kuopus (Toimiiiko demokratia tietoyhteiskunnassa), Ari Ojapelto (Teknologia tekee ihmisen tarpeettomaksi), Juhani Pietarinen (Uusi tekniikka muuttaa ihmistä), Tarja Kallio-Tamminen (Konekulttuuri saa kuolla), Kalevi Kantele (Päästä meidät lukemisen piinasta).

Yhden asian mies Ari Ojapelto on jälleen kerran ristiretkellä työpajat hävittävää automaatiota vastaan. Ojapellon argumentaatio on varsin vakuuttavaa tilastotietoineen, mutta silti liian yksisilmäistä. Jos kohta onkin totta, että automaatio hävittää perinteisiä teollisuustyöpaikkoja, niin onhan toki mahdollista että toisaalla syntyy toisenlaisia työpaikkoja. Ojapelto on leipätyöltään mainonnan suunnittelija ja tämän näkyy tekstissä: jokainen virke alleviivaa tehokkaasti perussanomaa jota Ojapelto on "myymässä". Ensilukemalta Ojapellon teksti on virkistävä, mutta kun samanlainen teksti tulee vastaan N:nen kerran, alkaa homma maistua toisteiselta mainoskampanjalta.

Itseäni kiinnosti kokoelmassa

eniten Sirkku Hellstenin teksti. Hellsten kirjoittaa siitä kuinka tietoyhteiskunta on nähty jälkiteollisen yhteiskunnan viimeisenä todellisuena utopiana. Viestintäyhdistykset ja tiedon vapaa virta tuottavat tämän mukaan entistä oikeudenmukaisemman yhteiskunnan ja suoremman demokratian. Keskeisellä sijalla on toive siitä, että uuden tekniikan myötä ihmiset ikään kuin automaattisesti muuttuvat viisaiksi ja valistuneiksi päätöksentekijöiksi.

Hellstenin mukaan todellisuus harvoin vastaa hienoja utopioita. Siksi tietoyhteiskunnan rakentamiseen tulee suhtautua mieluiten toiveikkaasti, mutta samalla realistisesti ja kriittisesti. Hellsten sanoo, että keskustelussa tekniset keinot ovat korostuneet päämäärien ja sisältöjen kustannuksella. Millaisten arvojen ja päämäärien palvelukseen teknologiaa kehitetään?

Hellsten toteaa, että tiedon saannilla ja välittämisellä on tärkeä asema demokratiassa. Demokraattinen päätöksenteko edellyttää, että kansalaisilla on käytettävissään tietoa asioiden tilasta sekä erilaisista vaihtoehdoista, mahdollisuuksista. Demokratia on hänen mukaansa jatkuva prosessi ja sellaisena yksi vaikeimpia hallinnon muotoja, ja jatkuvasti vaarassa muuttua harvalukuisen eliitin vallaksi.

Hellsten lainaa filosofi John Rawlsilta "perushyvän käsitteen". Tieto olisi Hellstenin mielestä syytä käsittää yhteiskunnalliseksi perushyväksi eli asiaksi joka ajateltavan, kriittisen kansalaisen kehittymisen perusedellytys. Tietoa ei näin pitäisi käsittää yksityisen tahon omaisuudeksi, vaan jonkinlaisi yhteishyväksi, ikään kuin aurinko joka paistaa kaikille.

Tähän voidaan kriittisesti huomauttaa, että tämäkin on utopia, vieläpä kommunistinen utopia. Jos tieto on arvokas resurssi, jonka tuottamiseen kuluu runsaasti niukkoja resursseja kuten aikaa, niin voidaanko se markkinataloudessa luovuttaa vastikkeetta kaikkien käyttöön? Eräs vaihtoehto on tiede, jonka yhteiskunta kustantaa ja saa vastineeksi tulokset käyttöönsä. Mutta entäpä tekno-

logiayritysten huipputekniset liikesalaisuudet, jotka ovat ensiarvoisia kilpailukyvyyn takaajia? Ilmeisesti tiedolla on kahdet markkinat: perustutkimuksen yhteiskunnalliset markkinat ja sovelta- van tutkimuksen yksityiset markkinat. Edellisessä toimii Mertonin "tiedon kommunismi", mutta jälkimmäisessä ei.

Tietoyhteiskunnan seisakkeella

Marja Vehviläisen ja Päivi Erikssonin toimittama 13 kirjoittajan teksteihin pohjautuva kirja paneutuu tutkimaan erityisesti tietoyhteiskuntastrategioita. Strategioiden teknologisen determinismin ja elitismin sävyttämää puhetta analysoidaan ja sen lausumattomia taustaoletuksia nostetaan päivänvaloon. Kirja on hyvin tarpeellinen näinä kaikkialta kuiva teknokraattisen ankkapuheen aikoina. Teos edustaa modernia konstruktivistista yhteiskuntatiedettä.

Kirja jakautuu kolmeen osaan:

1. teknologiaa ja strategioita tehdään liikkeenjohdon perinnöllä,
2. teknologia ja strategiat työelämän tulkinnoissa ja
3. teknologia ja strategiat arjen tulkinnoissa ja paikallisissa projekteissa.

Kirjan monista artikkeleista mainittakoon Päivi Erikssonin työ eri kaupunkien tietoyhteiskuntastrategioista. Hän toteaa, että kaupungit ovat omaksuneet ajattelutapansa yritysmaailman liikkeenjohdon opeista. Samalla nämä julkisyhteisöt ovat omaksuneet yrityksen kilpailukykyä, kasvua ja tehokkuutta korostavat arvot. Kaupunkien strategiaprosesseissa on lisäksi omaksuttu vanha-kantainen klassinen strateginen suunnittelumalli, jossa kaupunkia johdetaan kuin sotilaita ylhäältä käsin. Strategiahan on alunperin sodanjohdon termi. Kuitenkin on olemassa uusia suunnittelumalleja, joissa kansalaiset itsekin pääsevät keskustelemaan tavoitteista ja niiden tärkeydestä.

Kaupunkien strategioissa konstruoidaan "yhden äänen tulevaisuus": joidenkin asiantuntijoiden laatima ennuste jolle ei ole vaihtoehtoja. Kaupunkien strategioilla tuotetaan paremminkin "alamaisuutta" kuin osallistuvaa kansalai-

suutta. Kaupunkien henkilökuntaa tai kaupunkilaisia ei mielletä yhteistyökumppaneiksi tai resurkseiksi. Strategia esitetään sopeutumisen vaatimaan, muuttuvaan ja jopa uhkaavaan ympäristöön. Tälle ylhäältä tulevalle toimijuuden määrittelylle haetaan kirjassa vaihtoehtoa: kaupunkilaisten, nuorten, naisryittäjien ja Pohjois-Karjalan naisten ääntä.

Teoksen toisessa osassa on mielenkiintoinen esimerkiksi Riikka Kivimäen artikkeli "Työ on mielentila", jossa analysoidaan etätyön tekijöiden haastatteluja. Yksi haastatelluista on freelance-toimittaja. Etätyössä on omat hyvät puolensa, mutta myös koko joukko varjopuolia. Työn ja vapaa-ajan raja hämärtyy ja joillakin elämä menee ympärivuorokautiseksi työnteoksi, ilman ylityökorvausta. Myös pienten lasten hoito ja työskentely kotona ovat vaikeasti yhteen sovittavia.

Tekstin kolmannesta osiosta otettakoon esiin Virpi Oksmanin artikkeli tyttöjen suhtautumisesta tietotekniikkaan. Tietokoneet ovat vahvasti maskuliiniseksi miellettyjä, joten sukupuoli-identiteettiään hakevat nuoret tytöt vieroksuvat niitä jo tältäkin pohjalta. Monella on myös tietokonepelkoja ja ärtymystä siitä, että ohjelmat on tehty tietokonenörttien rajoituneiden mieltymysten mukaisesti. Internet istui parhaiten tyttö-kulttuuriin, koska se mahdollisti yhteydenpidon toisiin nuoriin kansainvälisestikin sekä itsestä ja harastuksista kertomisen kotisivuilla.

ERKKI KARVONEN

Haastava ja ongelmallinen kokeilu

Irma Kaarina Halonen: MATKA JOURNALISMIN SUKUPUOLITTUMISEN STRATEGISILLE ALUEILLE.

Acta Universitatis Tamperensis 669, 1999. 308 s.

Irma Kaarina Halonen tarkastelee väitöskirjassaan sukupuolen ja uutisviestinnän suhteita vallan ja marginaalisuuden näkökulmista. Tutkijan tavoitteena on hahmotella sukupuolen ja samalla sukupuolieron tuottamista ja uusintamista ja toisaalta niitä murtuma-kohtia, joissa ero purkautuu ja miesmääritteinen symbolinen järjestys horjuu.

Sekä uutisjournalismia että sukupuolta lähestytään kulttuurisina ilmiöinä, diskursseina ja representaatioina. Niissä tuotetaan sanoin, äänin ja kuvin merkityksiä, se 'Nainen' ja 'Mies', johon biologiset naiset ja miehet viittaavat. Ulkopuolelle suljetaan 'todellisuus', johon viestinnän sisältöä on verrattu aiemmissa tutkimuserinteissä, samaten viestien vastaanotto ja tulkinta. Valinnat ovat haasteellisia, sillä empiirisinä aineistoina ovat uutisjournalismin lajityypin kansalliseksi instituutioksi kohonneet YLE:n ja MTV:n pääuutiset ja mahtilehti Helsingin Sanomat. Juuri näihin genren vartijoihin liitetään vahvoja mielikuvia todenmukaisuudesta, neutraaliudesta tai moniäänisyydestä.

Tähän kytketään luontevasti ranskalaisviritteiset jälkistrukturalistiset ja muut postmodernit epistemologiat. Ne ovat kiinnostuneita naisten toiseudesta, marginalisoitumisesta ja myös subjektien ruumiillisuudesta kulttuurisessa kehityksessä. Binaarisen syvärakenteen ansiosta 'Naisen' merkki ilmentää kaikkea sitä, mikä uhkaa miehiseksi merkittyä ja priorisoitua rationaalisuutta. Näin naiset kantavat sekä irrationalisuuden että ruumiillisuuden taakkaa.

Oppiäidikseen Halonen on valinnut filosofi-psykoanalytikko Julia Kristevan. Kristevaa ei ole juurikaan hyödynnetty kovien ja

faktuaalisten alueiden kuten uutisjournalismin tutkimuksessa. Tutkija soveltaa Kristevan käsitteistöä väljästi, hahmottaakseen tekstuaalisten, visuaalisten ja audiotiivisten strategioiden sukupuolittumista ja purkaakseen uutisen käsitettä ja uutisgenrea viestintälajina. Symbolinen on Isän Lain aluetta, jolla rakentuvat arvot ja arvostelmat, logiikka, laki ja kieppi. Semioottinen viittaa ruumiilliseen ja tiedostamattomaan, 'lakiin ennen Isän Lakiä', äidin ja lapsen esioidipaalisuuden suhteeseen; sen sääntöjä, rytmin ja eleiden erilaisia järjestyksiä ei voi puhekeenoiksi. Semioottinen rinnastuu feminiinisyyteen, ja molemmat ovat symbolien marginalisointia ja vaientamia.

Emansipatorinen syntyy arvotamalla semioottista ja samalla feminiinistä uudelleen, purkamalla niihin ladattuja miinusmerkkejä. Teettisen kynnyksen ja feno- ja genotekstien käsitteillä hahmotetaan semioottisen murtautumista symboliseen ja näin syntyviä ristiriitaisuuksia, moniselitteisyyttä ja aukkopaiikkoja, joissa naispuoliset uustoimittajat ja vastaanottajat voivat tuottaa vaihtoehtoisia diskursseja ja tulkita uudelleen valtakirjoja.

Teos on nimensä mukaisesti työstetty matkakertomukseksi. Tämä antaa mahdollisuuden muokata uudelleen erilaisilla tutkimusotteilla tehtyjä ja tutkijaelämäkertaa heijastavia empiirisiiä raportteja, niiden joukossa YLE:n nais- ja mieskuvatutkimus. Kerroksisuuteen kuuluvat eri perinteisiin sidoksissa olevat menetelmälliset valinnat, joilla työsetään eri aineistoja: YLE:n ja MTV:n pääuutisten viikkoa (1995), YLE:n yhtä pääuutislähetystä (1995), HS:n yhtä numeroa (1998) sekä uutis- ja päivälehtien uutisvalikoimaa (1986-1998). Monimenetelmällisyys ei ole symmetristä, sillä sisällön erittelyllä tuotetut määrälliset tulokset ovat «vain laimeita yleistyksiä ja viitteitä hienojakoisempaa erittelyä varten». Pohtimatta jäävät aineistojen ja menetelmien epistemologis-teoreettiset vitykset ja viittaukset sisällön erittelyn feministiseen kritiikkiin. Tämä on harmillista, koska sisäl-